

проза

проза

Алесь Масарэнка

...закон зьвярынай гайні вядомы:
каму дрэнна, хто аслаб — таго зынішчаюць...

Двое

Апавяданьне

Міколу Сазонаву, вандроўніку, паэту.

1

— Лежань!.. Падымайся — ужо восем настукала.
— Не гудзі, Захаравіч...
— Канчай дрыхнуць!.. Я табе кажу, цецярук сонны!
— Ды ўстаю...
— Прыгатуй чай, разагрэй булён, яшчэ там чаго...
А я тым часам «Буран» запраўлю, нарты ўпарадкую.
Бярэм соль, муку, крупы й хлеба дзесяць буханак. А
ўсякая там смажаняціна — хай пакуль бегае, нагульвае тлушчык... На шашлычок гэты раз пастараемся
казулю ўпаляваць.
— Цукар не забудзь. І паколькі тая твая, як ты ка-
жаш, смажаняціна недзе бегае, то ня лішнім будуць
бляшанак дваццаць тушонкі.
— На цукар, чай і каву не забыў... А тушонкі хопіць
і сямі банак, ды плюс сем пляшак съпірту... Мы там

доўга ня будзем. Лічы, у разьведку едзем. Мясыціны мне хоць і знаёмыя, але не скажу, каб надтга. Ты нядайна быў у Шлёпты, так што — увесь спадзеў на цябе... Ну! Чаго ляжыш, лябюг?!. Дзе шляўся ўсю ноч?

— Зусім і ня шляўся.

— Чаму так позна прыйшоў?!

— Я на гадзіннік не глядзеў...

— А я паглядзеў — роўна ў тры прывалокся. На перапіхоне быў?

— Гэта цябе ня тычыцца... Я ў твой інтym не сую нос.

— Як гэта — мяне ня тычыцца?!. Сабраліся на паляваньне, а ён да бабы пабег. І цяпер маем тое, што маем: соннай цяцерай будзеш за рулём сядзець... Ладна, прачуханку ў дарозе атрымаеш.

— І ўсё ж — не съпяшайся...

— Ну-ну... Якое ў цябе алібі, малады чалавек?

— Хм, алібі? Напаткаў я, знаеш, такую дзяўчыну, такую... Не дзяўчо загадка. І разгадаць яе, здаецца, немагчыма.

— Ды ня можа быць: ты — і не разгадаў!.. Жмецца, нябось? Не дазваляе лыжкай хлябаць?

— У-у, грубіян!

— Дапусьцім... Я інстытутаў не канчаў — усяго толькі будаўнічы тэхнікум.

— У тым і закавыка, што я — першы ў яе... Ёлы-палы! Сарваў куш нявіннасці. Во пацешыўся! І на душы цяпер — нейкая муць, квашаніна... Ды што я кажу — вабная жарсыць: цяга маёй душы — да ейнай... А ўвогуле — такое ўпершыню са мной. Мусіць, гэтак і прыходзіць сапраўднае каханье... Разумееш, от, недзе ў сэрцы тлее агонь і, здаецца, во-во ўсхопіцца полымем... І адначасна — нейкая невядомасць бязмежная... І такі ж невядомы страх... Каця... Кацярына...

— Дачка ўчастковага?!

— Кацярына ў пасёлку адна.

— Які ж ты дурань!.. То ўжо хоць з жаніцьбай не съпяшайся. Цябе яшчэ слаба ламала жышцё, і ў віроўню сямейную з бухты-бараҳты няма чаго кідацца... Можна зламаць шыю.

— Ах, якія вочы — загадка: то пяшчотныя, то пагардлівыя, то насымешлівыя... І сапраўды — віроўня...

— Усё ясна — юрлік!

— Ня чуў пра юрліка.

— Ну, Вадзя!.. Ня чуў, то пачуй: ты — палавы разбойнік, чорт бы цябе ўбрыкнуў!

— Сам ня лепши...

— Ладна, канчаем базарыць.

2

— І што там у нас на сьяданак?

— Гатоўка такая: тушонку ўспароў, сывінью, і булён учараши.

— Няблага. Сала сагравае.

— Сыпірт сагравае лепей.

— Сыпірт не падыходзіць — мы за рулём.

— Правільна. У дарозе сыпірт — вораг, а пасъля дарогі — лекар.

— Вось што... Праверым балок Трахімьча. Калі свабодны — спыняемся там.

— А калі балок — развалюха струлехлая?.. Ці ня два гады ўжо як Трахімич памёр, і з таго часу там ніхто ня жыў.

— Развалюха?.. Падрамантуем.

— Ты што — захварэў?.. Съветлага часу — шэсьць гадзінаў... Давай так: праверым балок, а калі пабачым, што нікудышны — гонім да Шлёпі. І жывем там, палюем. Шлёпа мяне запрашаў?.. Ён неблагі мужык.

— Ды ведаю я Шлёпу... Праўда, супольніцаць з ім не даводзілася. Але можна і да яго падацца. Ён сыпірт любіць, пару тыдняў пацерпіць нас — нават калі з жонкай будзе. А выщудлім сыпірт — што ж, прыйдзецца балок Трахімича абжываць. Ну, баста... Сядзім хвіліну-дзьве і — з Богам!

— Хоць бы пурга не пачалася...

— Не ламай галаву — як пачнецца, так і ўтаймуецца.

— «Хе» не бяры.

— Дудкі. Ён — мой. Дзе ж яго тут схаваю?

— Тады добра змаж верацёнкай... Барабан заржавеў.

— Змажу... Ня твой клопат.

— Ты мне скажы: навошта табе наган?

— Гм — навошта?.. Купіў у чувака аднаго, мільтона былога. Самаўзвод... Кажуць, зручна ад мяdzьведзя адбівацца. У тундры ўсякае можа быць: ружжо — ружжом, а калі раптам касалапы падмяцце пад сябе, дык гэтая штучка — у самы раз.

— А чаму — «хе»?

— А каб такі вось, як ты, хрэн маржовы, не распускаў свой язык... І больш не дакучай парадамі: не бяры, змаж. Па-мойму, так: убачыў — маўчы.

— Ужо год маўчу.

— І далей маўчы. Паміраць буду — табе перадам. Як лепшаму сябру, хе-хе-хе... Ну, лады, паехалі.

— Чорт, з карбюратара бензін сочыща...

— Нічога. Прыедзем — спынім цечку, хе-хе-хе.

— Холадна... Ватнікі б нацягнуць.

— У ватніках добра толькі спаць.

— Акалеем жа!

— А мы так: я вяду «Буран», ты — съледам. Потым — ты руліш, я — наўпагон... Снег зъляжаўся, правальвацца, думаю, ня будзем.

— Згода.

— Ну, кранаемся... Зъяджаем з людскіх вачэй!

3

— Недзе ж тут балок... Ты глядзі, і куды ён мог падзецца, ядрана вош!

— А казаў, што ведаеш... Давай вызначайся хутчэй. А то ў цемры не балок убачым, а воўчыя вочы... Многа вачэй.

— Чакай... Дай агледзецца. А-а!.. Вунь там нешта чарнее.

— Дзе? Дай бінокль... І праўда — балок!

4

— І што я казаў!.. Печы няма... І дзіркі кругом, прарэхі ў столі. Поўны завал.

— Нешта ж прыдумаем.

— Нафіг!.. Едзем да Шлёпі.

— Куды ехаць? Цямнее!

— А давай — напрасткі!

— А раптам — пурга?.. Заблукаем. Яно ж, калі яна ўсходзіцца, кудаса, то не на дзень-два, а будзе ўвесь тыдзень шалець, а то і больш. Я ў пургу дрэнна пачуваюся: шугавей з выцьцём вымотвае нервы, пачынаеш блытаць дзень з ноччу.

— А я ў пургу — чытаю... Джэка Лондана. І на ўсё забываюся.

— Шчаслыўчык... Мне дык анічога ня хочацца рабіць. Якая работа — выйдзеш з балка, і адразу гарляк съціскае. Дыхаць цяжка. У балку седзячы, у цяпле-святле, стараюся знайсьці сабе занятак. Любы. Толькі б забавіць час. Лепшае выйсьце — якое-небудзь думаньне... Манатоннае, непрыкаянае. Ад мысьляў такіх нудна. Яны цёмныя. Лезуць і лезуць у галаву, поўняць яе нікчэмнай дрэнью. Нават калі ѹ самгнеш вочы, дык сыпіш кепска і малада... Але тут нам часу на сон, спадзяюся, ня будзе... Так, едзем поймай. Дасягнем рэчкі. Робім круты паварот направа і шуруем скрозь па распадку кіламетры з два, дзе якраз і ўбачым, калі пашанцуе ня зьбіцца з тропу, перад скаламі, на ўзвышшы, балок.

— Глухая мясціна, дзікая... Шлёпа ня дурань — забраўся ў самую глухамань. І пясец там ёсьць, і вавёрка. І мяждзведзяў стае.

— А я, знаеш, не хачеў бы зрываша адсюль. Пакуль не съцямнела — можна б тое-сёе, збольшага, давесці да ладу і атайбавацца.

— Не дуры, Захаравіч... Нам трэ было адразу да Шлёпы ехаць. Лішні круг далі. Шкада часу.

— Шлёпа — зух яшчэ той: нябось, ужо і нашых пясцоў пералавіў і абскурый... Два тыдні на промысьле. Ён — ня мы, ня сыпіць у шапку. Дый пясца там мала.

— А тут — многа?.. Ніводнага съледа. Ат, не хачу я тут спыняцца!.. Едзем, Захаравіч. Трымайся.

— Ну, валай...

5

— Што гэта?.. Зноў наш сълед.

— Куды ж ты глядзеў, вадзіла?.. Дзе нам цяпер начаваць?

— У Шлёпы, канешне.

— Але да яго яшчэ ехаць ды ехаць... Стой... Акурак. У памадзе. І яшчэ не занесла сънегам. Э-э, справы нашыя дрэнь — жонка да Шлёпы паехала.

— Мала бычкоў з памадай... З чаго відаць, што яе недапалак?

— Учора пры мне ўзяла цэлую ўпакоўку «Космасу»... Любіць баба гэтая цыгарэты. І ніякія іншыя. Вось і гадай, як лепей: прыедзем, а там... ідывія сямейная. Усё — па тваім сцэнары, Вадзя!

— Завідкі бяруць?

— Потрах чортаў, заводзь «каня»! Асабіста я залажу пад брызент... І папярэджваю: рэзка не паварочвай — нарты перакуліш, мяне ў сънег вытрусиш.

— А бензін падцякае-такі...

— Увесь ня выщеча... Дзьве каністры, думаю, хопіць.

— Едзем яе съледам?

— Кружна будзе. Бяры ўлева — поймай гані.

6

— Глушки тараҳцелку!.. Эйш, съятла няма. Падобна, мы й напраўду ня ў час прыкапышелі.

— Ладна... Я тут пастаю. Ідзі — стукайся.

— Ты навошта пушку дастаў?.. Убачаць.

— Не пытайся... Дастаў. А навошта — ня ведаю. Прывычка. Я цяпер, прызнацца, нікому не давяраю. Год таму земляка майго, Каляна, п'яны ненец сякерай засек... У гасыцініцы. Балок звычайны, на пяць ложкаў. Дзьверы не замыкаліся... Вярнуўся Калян з тундры — паляваў на пясца... Нарыхтаваў больш за паўсотню шкурак. Прыйёмшчык адразу і гелты падрыхтаваў. Гроши нармальныя былі... Зямеля сабраўся старых сваіх наведаць, на роднай зямельцы з месяц пабыць, але... усё абарвалася.

— Па п'яні засек?.. Як жа так?

— Нібыта, прыняў за рускага... Тут ня ўсе абарыгены рускіх любяць.

— А за што іх любіць?.. Дужа дападныя чалавекі.

— Яно ж і мы з табой ня лепшыя — грабем чужое толькі так, га?!

— Ня ўсё ж ім хапаць... Столкі войска было на нашай тэрыторыі, столькі тэхнікі, начыненай электронікай — і расейцы ўсё прысвоілі... Шушкевіч тут прашляпіў. Гаспадар з яго не атрымаўся.

— А з каго атрымаўся?

— Ну, нешта ж робіцца...

— Сёння ў Ресеi па пяцьсот баксаў даюць рабочаму чалавеку. А ў нас — зарплата нізкая... Пры савецкай уладзе я нідзе і ніколі ня бачыў, каб нейкі стары калупаўся ў съметніцы. А цяпер? Скрозь, куды ні глянь, бамжы ды бамжыхі... Людзі ў метро самотныя. Адно, праўда, дзівіць — бадай усе спраўна апранутыя. Нават і тыя, хто съметнік патрошиць... Даношаўцаўсь свае колішнія съяточныя апраткі ці што?.. Гм... Дык слухай пра ненца. Быў суд... И забойца толькі й блузнерыў: маўляў, хопіць рускім зынішчаць тундру — гэта ня іх вотчына, ня іх багацьце... И яго, канешне, прызналі звіхнутым, псіхам, дый запраторылі ў дурдом... Справу закрылі. Метода правераная.

— Вунь нават як!.. И на БАМе цяпер нешта падобнае дзеецца. Быў я ў Забайкальлі. Хочаш вер, хочаш не — падпалы пайшлі... Беларусы такі Палац культуры адгрохалі: зала шыкоўная, паркет, вітражы... И нехта падпаліў — нічагуткі не засталося. Тыя, з першых камсамольцаў, хто прыехаў на БАМ, зайлелі сем' ды засталіся там жыць, а сённяня вымушаныя пакідаць свае абжытыя хаціны... Вяртаюцца на радзіму.

— Цяпер мне ясна адкуль «падсьнежнікі» браліся...

— Падсьнежнікі?

— Забітая кімсыці камсамольцы-бамаўцы... Зынікалі самыя актыўныя, баявія хлопцы. Іх, трэба сказаць, і ня надта шукалі — думалі, проста зьбеглі, ня вытрымаўшы цяжкасцяў. У першую бамаўскую вясну было шмат трупаў знайдзена ў тайзе... Ладна. Нешта мы языкі развязалі. А давай съяцло ўключым — навядзем прамень на акно... Калі салодкая парачка тут — убачаць. Сонны чалавек съятла бацца. Па сабе ведаю. Съяці. А то неяк непрыемна ламіцца ў замкнёныя дзьверы.

— Съяцчу... Вось так, га?.. И з прагазовачкай!

— Выдатна!.. Няхай пагарыць.

— Эйш, падсьнежнікі... Слоўца якое падабралі.

— Ну, канешне ж, нехта з маскоўскіх газетчыкаў пастараўся. А за ім — астатнія... Я адно ўсёк: нам тут, адчуваю, небясьпечна заставацца. Ты — як хочаш. А я так-сяк гэты сезон адбуду — і хопіць, драпану адсюль, двору падамся. Жанюся — і нікуды больш. Мяне ў Менску прываба чакае... Скажу табе, вучоная ў мяне будзе палавіна. Дзеўка на трэцім курсе фізфаку. Няхай яшчэ з годзік адна пакантуюцца, пасля і захаму-таю. Уступіў я, знаеш, у қааператыў, будуюся. Дык яна там за кантра-лёра — напісала, што дом наш ужо гатовы, ідуць аддзелачныя работы... Аформлена кватэра на яе, маю прыўкрасную. Двухузроўневая трохпакаёўка.

— Не баішся страціць свае «кроўныя»?.. Што да мяне, дык я жанчы-нам не давяраю.

— І нават Кацярыне, у якой ты першы?

— Ну, ня ўсё адразу... Ты ж супраць, каб мы пабраліся.

— Дуралей... Бесталач. Хіба ж — супраць?.. Проста я агаломшаны тым, што цябе нават бацька ейны не спалохаў. Ды ладна. Гадкоў гэтак праз пяць і ты пасталееш. На ўсё інакш будзеш глядзець... Душа — яна змоладу няўцерпна вялікая, ёй усё ня так і ня гэтак — падавай радасць-пацеху... Не ablізвайся, з Кацярынай у цябе пацехі не атрымаеца: участковы прымкне вас кайданкамі адзін да аднаго — і ўся ваша пацеха, хе-хе-хе...

— Захаравіч, канчай палохаць!.. Бач, на съятло не рэагуюць. Бедныя, ад празьмернага інтymu залеглі ў непрабудны кайф... Іду стукацца.

— Ламіся... А я падстрахоўваць буду. Шлёпа — ён такі: з перапою не разъбярэцца дый бабахне праз акно... Балок яго хітры — акно лёгка пра-чыняецца, і з яго відаць дзьверы... Свайго першага мядзьведзя ён так і ўпаляваў — праз акно. Касалапы ўсхадзіўся і роў — сабаку на бой выклі-каў. І, як чалавек, ламіўся ў дзьверы. Акурат.

— Гэй!.. Хто ў цераме жыве?!.. Адчыняй, Пруцікаў, свае харомы! Чуеш, хопіць дрыхнуць — сустракай гасьцей!.. Да цябе сябры твае прыехалі: Чураха і я, Капіч... Адкрывай!

— Хопіць — дзьверы высадзіш. Правер тайнік — можа, там ключ... Сышлі, відаць, у тайгу.

— Я ня ведаю ніякіх яго тайнікоў — ідзі сам правер... Ты — майстар на сховы.

— Дзякую за камплімент.

7

— Ну і Шлёпа!.. Гарыдавец, а не чалавек. І навошта было печку разбу-раць?

— Захаравіч, я думаю — не яго гэта работа. Нехта іншы пастараўся. Па-мойму, Шлёпу павязалі... Як браканьеца, скажам. У яго ж нават паляю-нічага білета няма. Ружжо зарэгістраваў.... Але ж дзе ты ўчастковага правядзеш... От, і наляцеў — затрымаў на месцы злачынства. Тут і шкуркі, і капканы, а галоўнае — мялкашка... І так, спадар Чураха, што будзем рабіць?

— Назаўсёды выкінь гэтае «спадар» са свайго лексікону — далёка табе да дэмакрата.

— Спадар Чураха, я згодны вярнуцца ў балок Трахімыча. Дарма там не засталіся. У-у, калі б мы на дзень раней сюды прышуравалі ды засял-

іліся... Было б і нам тое ж самае, што і Шлёпу. Ляснуў бы твой «хе» — як піць даць.

— Па-твойму, Шлёпа загрымеў на курасадню?

— Ды ня стаў бы ён печку бурыць... Гэта — раз. І другое — от, глядзі, буханка хлеба, расыціснутая. Хутчэй за ўсё — казённым валенкам, з падэшвай скураной і абцасам з падкоўкай. Якраз у такіх юхтавіках і шыгалаляе мой будучы цесьць.

— А што тут белае — ці не мука рассыпаная?.. Дай ліхтарык... Соль... Ну во, кадоўбец з сольлю раструшчаны!.. У-у, ды з цябе, Вадзя, атрымаўся б съледчы монстр-супер... А соль падграбем. Прасолка шкурак — справа сур'ёзная. Гэты Шлёпа не такі ўжо і ахламон. Перш, чым высушиць шкурку, соліць. Ня ўсе так робяць.

— Бо лішні клопат.

— Ды ня лішні... Прасоленым ні моль, ні плесень ня страшныя.

— Дзелавы мужык!.. Шкада мне яго.

— А можа, і ня ўзялі... Тое, што жонка тут пабыла, няма сумневу. Высылізуў ён толькі ў тым выпадку, калі яна апярэдзіла ўчастковага. Мондры нюхач адзін ня ездзіць. Яго «сьнегавік» трохмесны — і некага ж з сабою прывёз. Пакуль зьбіраў каманду, Пруцікава магла дачуцца, каго намерыліся прыхлопнунць.

— А, па-моіму, спадарыня Пруцікава спазнілася... Ня мог сам Шлёпа ключ у тайнік паклascьці. Яму не да ключа — кайданкі на руках, а там, можа, і юшкай крываю падмыўся... Тут пабоішча было. Шлёпа змагаўся... О, паглянь — акурак...

— Цю-ю, з памадай. Бычок вялікі. Закурыла — і пасыля дзвюх-трох зацяжак кінула. Ад злосыці... Жанчынка яўна съпяшалася: хуценька начапіла на дзъверы замок — і дадому. Недзе ўжо змагаецца за мужа, адваёвае ў мільтонаў.

— Калі адшкадуе ўчастковому належную суму, дык той Шлёпу тыдні з два патрымае і выпусыць... Хаця — хто ведае: яна — такая ж скуперда, як і муж ейны. Наўрад ці што ў яе з участковым атрымаецца. Калі толькі ляжа пад бугая... Ён падкі да баб — такі ж, як і ты, Вадзя. Прызнайся, хоць ведаеш, што Кацярыну тваю ў крапіве знайшлі? І ня тут, кажуць, а ў Саратаве. Гэта пасыля ўжо маці сюды прыехала. І ўцякач у міліцэйскіх пагонах апраудваўся: маўляў, не ўцякаў — на службу сюды паслалі... Што ж выходзіць урэшце? І ты з Менску ўцёк... Двоє ўцекачоў на адзін капыл робленыя. Сабраліся да купы два казалупы.

— Ну, Захаравіч, і язык у цябе — памяло. Лепей скажы, што нам рабіць?

— Заўваж, комін нярушаны... Эйш, вісіць труба, ня ўпала — умураваў у столь. Маладзец Шлёпа, для сябе рабіў. Карапей, бярэмся за печ. Але спачатку распалім цяпельца. Падлогу разьбярэм — от нам і дровы. Вёдры ёсць. Нагрэем вады, замочым гліну... Твая задача абчысьціць усе цаглінкі... Да раніцы гліна разъмякне. А недзе апоўдні печка будзе стаць. Усёк?

— Хай сабе і так.

— Недзе там цесьць твой думае, што цяпер сюды ніхто носу ня суне. А мы якраз і сунулі, не пабаяліся г...ка.

— Захаравіч, ну які ж ён г...к?.. Чалавек выконвае службовыя аба-

вязкі, стараецца, каб не папёрлі з міліцый... У яго двое дзяцей — дагледжаныя, абытыя, адзетыя.

— Ну, канешне — не была б Кацька яго дачкою, то і дзявоцкасць сваю для цябе не ўберагла б... Знаеш, тут усё проста: хлопцы-зухі ня лезылі на ражно. А табе, ашавурку, удалося закрыць амбразурку... Ды цябе, галубок ты мой, акалпачылі. Думаеш, так улесціў, так ахмурыў — і дзеўка на ўсё плюнула і адпусыцілася: рабі са мной, любчык, што пажадаеш?.. Ды яны ўсёй сям'ёй распрацавалі план-перспектыву. Папомніш мяне: як толькі пабярэшся з Кацярынай і народзіцца караед, недзе праз год-два павязеш ты гэтае сваё шчасльівае сямейства ў Менск, дзе цесьць на працягу месяца ўладкуецца ў якую-небудзь каманду АМАПу... А ты пойдзеш на свой зачуханы гістфак давучвацца.

— Захаравіч, маўчы: не будзі ўва мне зывера.

— У цябе яго і блізка няма, зывера. Сысунок ты яшчэ. Замалады.

— У Каляна быў зывер?

— Каляна не чапай... І вось што — умова такая: як толькі сънег сыдзе — бярэмся за помнік яму... Калянаву магілу як сълед трэба ўпарадкаваць. А можа, і зусім перавязем яго прах і пахаваем побач з суродзічамі.

— Перавязем і пахаваем па ўсіх правілах... Няма праблем.

— Праблем якраз хапае... Трэба грошы. Настаў час скалаціць такі-сякі капіталец, а то шэсьць гадоў у тундры — і ні капейкі лішняй. Многа планаў — нешта ж ды атрымаецца. І пасля ўсё — каюк! Сюды болып ні нагой. А пакуль — мусім добра папацець. Не дарма жнакупляў шроту, куляў, назапасіў пораху і гільзаў. Карацей, трэба рыхтавацца і рабіць... Замінульм летам я наведаў «родную зямельку». Але ад гэтага мне ня стала лягчэй: бацькі старыя, пенсіі — з гулькін нос... Ездзіў, глядзеў. А навошта? Для таго, каб развязаціць душу?.. Тоё, што далося ў очы, лепей ніколі б ня бачыць і ня ведаць... Выпусьцілі людзей на вуліцу, а перад імі паставілі войска з дубінкамі й газам... На перыферыі — ня лепей. Хоць там, у глыбінцы, здавалася б, нічога і не чуваць, нічога не відаць. А напруга — такая ж, гнятлівая... Людзі запалоханыя, зачтываныя. Што атрымліваецца — чорт яго ведае. Ніхто ўжо ні ўва што ня верыць, хоць і былі нейкія паасткі... Добра тым, хто хоць на нешта ды спадзяеца. А як быць табе: ні ў людзей ня верыш, ні ў Бога, ні ў чорта... Як жыць, Вадзік?

— Жыві, Захаравіч, як жывеца. Проста — глыбей дыхай. Не кладзі плюс на масу. Па-моіму, жытка пачала цябе ламаць. З чаго б гэта? Ты нейкі палахлівы стаў, ва ўсім і паусюль бачыш зраду. Нікому не давяраеш, нават — сам сабе. Як карабель, зьбіўся з курсу — рыскаеш то ў адзін бок, то ў другі. А чаго рыскаць — ідзі сваім курсам!

— Табе давяраю... Табе адзінаму. Інакш ня ўзяў бы з сабой. А ведаеш, чаму ўсё так? Ня стала тых хлопцаў, з якімі падымаўся на ногі. Раней мы былі адной запрэжкай ездавых сабак, цягнулі лямку бадзёра і дружна. Часам съядома ішлі на яўную дзёрзкасць... Але тыя, хто нас баяўся і зайдросціў, зрабілі ўсё, каб нас раскідала. Усё ў іх атрымалася. Я апиніўся ў адзіноце. Ды чалавек ня можа быць адзін — патрапіў у шоблу гэткіх жа, як і сам (людзі — зывяры). Тут многа такіх. Ямал іх любіць. Яны тут асядаюць. Гуртующа. А закон зывярынай гайні вядомы: каму дрэнна, хто аслаб — таго зынішчаюць. У мяне — іншае: дамогся таго за

год, да чаго яны дзесяцігоддзямі паўзылі. Абставіў іх, апярэдзіў. А маладых ды раньніх *паўзуны* ня любяць — б'юць спадцішкі чужымі рукамі. Наўпрост сілаў не стае. Заходзяць ззаду — высочваюць любы твой промах. Адсюль і атрымліваеца: пры сустрэчы — прыязныя ўсьмешкі, рассталіся — кожны сам па сабе... Падпаілі прыдурка — ён і грохнуў Каляна.

— Быць у гэтых крута завернутых на пабягушках — я таксама не зьбіраўся... Адразу дапетрыў: мне з імі не па дарозе. Таксама ж, лічы, адбегаўся. Добра — цябе сустрэў. І ты мне, Захаравіч, здорава памог. Ня ведаю, як бы я тут жыў без тваёй падтрымкі.

— Ты, Вадзік, якраз своечасова падвярнуўся... Зьбіраць сяброў доўга, дай узрост ня той. Позна пачынаць усё спачатку. І ахвоты няма.

— Нічога... Галоўнае — ня лезы і на скалы. Адпачнем — і капаем далей і глыбей. Двое — не адзін. Мы дужыя.

— Ты, бачу, неблагі суцішальнік... Слухай, што я зразумеў: ня стала Поўначы з вялікай літары. Ня стала Поўначы Джэка Лондана. Схадзі, хаця б спытай цыгарэтаў. Раней і пачак дадуць, і нават апошнюю. А цяпер — дулю. Дажыліся — ужо з балкоў гоняць. Тваіх сяброў старых. Бітых і за гартаўаных. З якімі праішла маладосьць... Гэта — канец. Усяму. Ня стала людзей, якія раней тут ня проста ўкалвалі, а жылі ў рабілі тое, што ўмелі добра рабіць. Прыехалі *рвачы*. Гэтыя жывуць адным днём і трасуцца за сваю шкуру. Як бы чаго ня выйшла. Як бы не раструсіць лішнюю капейчыну. І ня дай Бог — на іншага, не на сябе. Яны толькі браць спрактыкавалися. Аддаць — ніколі. Іхняе крэда: «Трэба, каб да нас ішлі з паклонам!» Шлёпу яны ж і «шлёндулі» — здалі мільтонам... Гады! Не разумеюць, што тут — Поўнач, і трэба памагаць адзін аднаму не з карысці, а проста пачалавечы.

— Гэй, спадар Чураха!.. Плюй на ўсё і беражы нерви. Сам жа сказаў: патрэбны гроши... Вось мы й паспрабуем іх зарабіць.

— Тады — за работу, таварыш плутакрат.

— Лягчэй на паваротах! Я са спадаром Зянонам на «ты»... Бэнэ-фавец былы! Калі што — курду магу любому загнуць. А ля цябе апынуўся па адной прычыне: мяне зьнялі на плёнку якраз на tym самым мосыце падчас бойкі з амапаўцамі... Па мяне прыходзілі, маму чуць да інфаркту не давялі — патрабавалі выдаць ім сына! Ды я своечасова змыўся... Дзякую Святлане Мікульчык, яна папярэдзіла. А яе малодшага братца зграбасталі. У яго пра мяне распыталі: маўляў, дзе жыве вось *эты* і *хто* ён... Фотку паказвалі. Ён ім нічога не сказаў. Але нехта ўсё ж такі мяне выдаў... Хтосьці з маіх аднакурснікаў. На гістфаку ў нас многа было такіх, хто патрапіў ва ўніверсітэт па накіраваныні мясцовай вертыкалі. Лічы, тыя ж самыя ленінцы, толькі ў новага крою лёльках... Нехта, значыць, з іх.

— Пасыля разъбярэшся... Трушчым падлогу. Сякеру прынясі — яна там у мяшку з посудам.

— А давай спачатку перакусім.

— Ня будзь абжорам — пасыля сёмага поту паямо. Тады й на бакавую можна.

— Што ж, спадар Чураха, пацярплю.

— Ну і дзяўбур — заладзіў... Вуши надзяру. Не называй мяне спадаром!

— Добра — угаварыў. Буду *bosam* зваць. Ты ж скора багатым станеш. І я гэтага вельмі хачу. Толькі не адпрэчвай мяне — і табе пашанцуе. Дарэчы, я на гістфак без аніякіх там пратэкцый паступаў, сяброў не прадаю.

— Няўжо дэкану ў лапу даў?

— Медаліст, ішоў бяз конкурсу... Дэкан усяго толькі пагаварыў са мной.

— Зайчасна памрэш — буду несыці твой медаль на падушачцы.

— Ціпун табе на язык!.. Але ж — съмех і грэх: медаль я ножычкам шкрабянуў — і бачу, што золата там ані блізка... Танная падробка.

— Ня хныч... Вучыўся ня дзеля медаля. Та-ак... Мігам па сякеру — бярэмся за падлогу.
